

روابط امنیتی - اطلاعاتی ایران و اسرائیل

رضا زارع

اسرائیل به لحاظ موقعیت و وضعیت خاص خود، به‌ویژه فقدان عمق استراتژیک و آسیب‌پذیری ناشی از تهدیدات امنیتی و در راستای تحقق اصل راهبردی امنیتی خود مبنی بر برتری نظامی بر سایر کشورهای منطقه، نیاز بسیار شدیدی به ایجاد ارتباط امنیتی و اطلاعاتی با کشوری در منطقه داشت که به اتکای آن بتواند خواسته‌ها و اهداف خود را تأمین کند. ایران به عنوان یکی از کشورهای همجوار و همسایه با کشورهای عربی خاورمیانه و با برخورداری از تعداد قابل توجهی از اتباع یهودی، به‌ویژه آزادی عمل آنها در فعالیتهای مذهبی، فرهنگی، اقتصادی و نفوذ در نظام حکومت محمدرضا پهلوی، مناسب‌ترین مکانی بود که اسرائیل می‌توانست در آنجا به هرگونه فعالیت اطلاعاتی و عملیاتی به منظور تأمین امنیت خود دست یازد.

این بستر به وسیله آمریکاییها و با کم‌رنگ شدن حضور سازمان سیا در ساواک فراهم شد. با سوق دادن ساواک به سمت موساد، سازمان اطلاعات جاسوسی اسرائیل جایگزین سازمان سیا در ساواک شد. بنابراین، با توجه به نیاز شدید ساواک به آموزشها، تجهیزات و متخصصان موساد و تقویت ساختار آن، موقعیت و زمینه مناسبی برای حضور و فعالیتهای مختلف موساد به وجود آمد. عملیات مشترک و همکاریهای موساد و ساواک از جنبه‌های مختلف قابل بررسی و ارزیابی است؛ اما در این مقاله تنها به نقش موساد در ساختار و سازماندهی ساواک، مبادله اطلاعات، تقویت ساواک از طریق آموزش، تقویت ساواک از طریق تجهیزات و وسایل کمک‌آموزشی موساد و برگزاری کنفرانسهای چندجانبه می‌پردازیم.

۱. نقش موساد در ساختار و سازماندهی ساواک

هرچند در دوران حکومت محمدرضا پهلوی، سازمان اطلاعات و امنیت کشور

(ساواک) از سوی سازمان سیا پایه‌گذاری شد؛ اما، بر اساس یک برنامه‌ریزی هدایت شده، سازمان جاسوسی اسرائیل (موساد) جایگزین سازمان جاسوسی آمریکا شد و، در واقع، ساواک به توسط موساد در راستای تحقق اهداف اسرائیل، تقویت و گسترش یافت.

برای ایجاد ارتباط بین ساواک و سرویس اطلاعاتی اسرائیل دلایل متعددی وجود داشت: اول اینکه شاه و مشاوران وی به این نتیجه رسیدند که به منظور حفظ روابط ایران و اسرائیل، سرویسهای اطلاعاتی هر دو کشور باید این روابط را اداره و کنترل کنند. به عقیده شاه، روابط آشکار دیپلماتیک بین دو کشور به نفع ایران نبود و بهترین راه برای حفظ و اطمینان از روابط پنهانی این بود که وظیفه انجام ارتباط با اسرائیل به ساواک واگذار شود. دوم اینکه شاه و افسران ساواک بر این عقیده بودند که سازمان سیا تمرکز خود را بر رقابت با کا.گ.ب قرار داده و شکل‌گیری و فعالیت آن سازمان در زمینه جنگ سرد بوده است. چیزی که کارآموزان ساواک نیاز داشتند، و شاه نیز آن را تأیید می‌کرد، فعالیت در سطح منطقه‌ای برای جمع‌آوری اطلاعات و عملیات ضد جاسوسی بود؛ به‌ویژه، با توجه به تهدیدات انقلابیون عرب نسبت به رژیم شاه، موساد با ارائه تجربیات و وسیعش در خاورمیانه، کامل‌ترین و بهترین همکار برای ساواک محسوب می‌شد. سوم اینکه چند تن از رؤسای بخشهای مختلف ساواک از آموزش کادر ساواک به وسیله سیا ناراضی بودند. در نهایت، افسران ساواک معتقد بودند که مهارتهای فنی‌ای که موساد در اختیار آنها خواهد گذاشت، در کار آنها در برابر مخالفان داخلی و خارجی شاه بسیار ارزشمندتر از هر سازمان اطلاعاتی دیگر است.^۱

بر همین اساس، در اوایل سال ۱۹۵۷م/۱۳۳۶ش شاه از سپهبد بختیار - نخستین رئیس ساواک - خواست تا مراتب علاقه‌مندی ایران را درخصوص همکاری اطلاعاتی با اسرائیل به مقامات آن کشور اعلام کند. به همین منظور، بختیار مسافرتی به اسرائیل کرد و در آنجا ملاقاتی با ایسر هارل - رئیس سازمان موساد - به عمل آورد. هارل یکی از همکاران خود به نام یعقوب کاروز را که رئیس ایستگاه موساد در پاریس بود، به بختیار معرفی کرد. از آن پس تمامی ارتباطات با ایران به وسیله کاروز انجام می‌گرفت. وی پس از ملاقاتهای متعدد با بختیار به تهران دعوت شد. مرادوات مزبور به افتتاح یک مؤسسه

۱. علی‌اکبر ولایتی. ایران و تحولات فلسطین. تهران، انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰. ص ۲۰۴.

ملاقات محمدرضا پهلوی با فرستاده دولت اسرائیل (۱۳۴۷/۶/۱۹) [۷۲۲-۱۲۱پ]

بازرگانی وابسته در تهران در سال ۱۹۵۸ انجامید که سالهای سال به تمامی فعالیتهای اسرائیل در ایران رسماً پوشش می داد.^۲ در سالهای بعد، جلسات متعددی بین مقامات امنیتی ایران و اسرائیل، در سطوح مختلف، برگزار و روابط دوستانه صمیمانه‌ای بین رؤسای ساواک و موساد برقرار شد. اما در این میان، جلسه‌ای که با شرکت تیمور بختیار و ایسرهازل و دیگر مقامات مهم دو سازمان در سال ۱۳۳۹ تشکیل شد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا رئیس

۲. مرتضی قانون. دیپلماسی پنهان. تهران، نشر طبرستان، ۱۳۸۱. صص ۲۷۱-۲۷۲.

موساد مسائل و پیشنهادهایی را مطرح کرد که ضمن ترمیم خط‌مشی همکاری آینده ساواک و موساد، زمینه‌های مناسبی برای تحرکات اطلاعاتی موساد فراهم می‌آورد. به لحاظ اهمیت فراوان این جلسه و امکان بررسی دیدگاه رئیس موساد و کمیته اطلاعاتی مشترک که در پی آن تشکیل شد، موضوعات مطرح شده در این جلسات براساس گزارش ساواک به‌طور کامل و به شرح زیر آورده می‌شود:

طبق تصمیمات متخذه قبلی، روز دوشنبه ۲۴ مرداد، جلسه کمیته هماهنگی رؤسای سازمانهای اطلاعاتی ایران و اسرائیل با حضور سپهبد بختیار، آقایان هارل، کاروز، سرتیپ پاکروان و سرتیپ علوی‌کیا منعقد شد. آقای هارل اظهارات زیر را نمود:

با توجه به وضع حساس دو کشور و شرایط بحرانی جهانی، چنانچه در سیاست عالی و در فعالیت بین‌المللی دو کشور هماهنگی ایجاد شود و درباره هدفهای کلی که بین دو کشور می‌باشد، تبادل نظر، مشورت و توافق به عمل آید، بدون شک خواهیم توانست در صحنه بین‌المللی نقش مؤثری بازی کنیم و خطراتی که قابل توجه می‌باشد، رفع سازیم.

در اینجا آقای هارل تذکر داد که وضع جهان و خاورمیانه طوری است که پشتیبانی و حفظ منافع ایران از لحاظ اسرائیل جنبه حیاتی دارد و هر عملی که دولت اسرائیل به نفع ایران انجام می‌دهد، در حقیقت قدمی است که به نفع خود اسرائیل برداشته شده است و بنابراین باید تصریح کرد که هر نوع کمک اسرائیل به ایران بدون توقع هیچ‌گونه عمل متقابلی از طرف دولت شاهنشاهی است و ما اکنون اصراری درباره مبادله نمایندگی سیاسی بین دو کشور نداریم. البته دولت اسرائیل امیدوار است که در آتی این منظور عملی بشود؛ ولی موضوع مزبور فعلاً مطرح نیست.

۱. هدفهای کلی:

- آقای هارل متذکر شد که هدفهای کلی کار در مرحله حاضر عبارت است از:
  - جلوگیری از هرگونه افزایش قدرت ناصر؛
  - رفع حمله تبلیغاتی که جمال عبدالناصر با تشریک مساعی روسها علیه ایران آغاز کرده است. در این خصوص، اقدام عمومی در فاش کردن ماهیت حقیقی عبدالناصر و سیاست او لازم است؛
  - تقویت ایران از نقطه نظر سیاسی و اقتصادی تا مبانی ثبات و پایداری ایران مستحکم تر شود. دولت اسرائیل حاضر است که تمام امکانات خود را، بدون

هیچ‌گونه قید و شرط و با تمام قدرت و با رعایت تمام شرایطی که فعلاً باید دولت ایران ملاحظه نماید، در اختیار ایران بگذارد.

۲. نحوه همکاری:

همکاری می‌تواند در حیطه‌های زیر به طور مؤثری صورت گیرد:

– حیطه سیاسی

– حیطه تبلیغاتی

– حیطه اجتماعی

حیطه سیاسی: چنانچه در کشورهای مهم، نمایندگیهای سیاسی دو کشور طبق دستورات مرکز تبادل نظر و مشورت به عمل آورند [و برای حل مسائل جاری راه مشترکی آغاز شود، زودتر و مؤثرتر به منظور خود نائل خواهیم شد و شاید بعضی مسائل که به تنهایی قابل حل نبودند، به آسانی راه‌حل پیدا کنند. نمایندگیهای دولت اسرائیل تمام تجربیات و معلومات خود را در اختیار نمایندگان ایران خواهد گذاشت. «لویی»های [لابیهای] موجود را به کار خواهیم برد و به نمایندگان ایران در اداره عمل «لویی» [لابی] راهنمایی خواهیم کرد. شرط موفقیت این است که نمایندگیهای خارجی ایران، که به طور کلی ضعیف می‌باشند، به طور شایسته‌ای تقویت شوند و باید به طور قطع برای این منظور در سفارتخانه‌های مهم، تعداد کارمندان ورزیده و شایسته افزایش یابد؛ زیرا در وضع حاضر امکانات اغلب سفارتخانه‌ها به قدری محدود است که قادر به انجام وظایف محوله نمی‌باشند.

حیطه تبلیغاتی: با در نظر گرفتن حمله تبلیغاتی بی‌سابقه‌ای که علیه ایران جریان دارد، باید تمام وسایل را به کار برد تا از شدت این حمله کاسته شود. برای این منظور باید آشنایی کامل با محیط مطبوعاتی کشورهای مختلف داشت و با شخصیت‌های متنفذ این محافل تماس نزدیکی برقرار شود و در محیط هر کشور طبق مختصات روانی آن کشور عمل نمود تا به نتیجه برسیم. نمایندگان دولت اسرائیل در خارج، در این خصوص معلومات خیلی وسیعی دارند که تماماً در اختیار نمایندگان ایرانی گذاشته خواهد شد. ضمناً برای اعمال نفوذ در سایر رشته‌های تبلیغاتی مانند رادیو، تلویزیون و غیره می‌توان اقدامات مؤثری در نظر گرفت.

حیطه اجتماعی و روابط عمومی و اقتصادی: چنانچه با طرق عمل مناسب، فعالیتهای دامنه‌داری برای برقراری تماس با شخصیت‌های مؤثر در طبقات مختلف انجام شود، می‌توان از خیلی امکانات، که تا به حال دست‌نخورده مانده، استفاده

نمود. به عبارت دیگر، باید سازمانهای روابط عمومی مجهز و منظمی (که تاکنون یا وجود نداشته و یا به نحو غلطی اداره می‌شده) تأسیس کرد. در این مورد، آقای هارل گفت که دولت اسرائیل از مؤسسات خصوصی موجود تجربه بدی دارد و به این نتیجه رسیده که آنها از مقتضیات و اوضاع حقیقی کشورهای ما بیش از حد بی‌اطلاع هستند و بالتیجه نمی‌توانند عمل مفیدی انجام دهند و، با در نظر گرفتن این تجربه، دولت اسرائیل تصمیم گرفت که عمل روابط عمومی را رأساً انجام دهد و تا به حال نتیجه رضایت‌بخشی حاصل شده است. اسرائیل نه فقط حاضر است دستگاه خود را در اختیار ایران بگذارد، بلکه نمایندگیهای ایرانی را کمک خواهد کرد تا دستگاه مشابهی برپا کند. وقتی دستگاه مؤثری ایجاد شد، به خودی خود خیلی از مسائل تبلیغاتی و اقتصادی راه‌حل مناسبی پیدا خواهند کرد.

۳. پیشنهاد برای اقدامات اولیه:

آقای هارل پیشنهاد نمود هرچه زودتر بین وزرای امور خارجه دو کشور ملاقاتی به عمل آید تا مسائل فوری همکاری و هماهنگی مطرح گردد. چنانچه در آتیه نزدیک چنین ملاقاتی میسر نمی‌باشد، اجازه داده شود که وزیر امور خارجه اسرائیل، نماینده تام‌الاختیاری نزد آقای آرام اعزام دارد تا مذاکرات لازم را به عمل آورند. سپس باید به نمایندگیهای سیاسی دو کشور در نقاط مهم دنیا دستورات لازم صادر شود و به این منظور پیشنهاد می‌شود گروه کار که از یک نفر ایرانی و یک نفر اسرائیلی مرکب خواهد بود، تشکیل و به نقاط مورد نظر اعزام شوند تا در محل، ترتیبات لازم همکاری دوجانبه را بدهند.

سپس بختیار در اینجا اظهار داشت پس از اینکه مطالب بالا به شرف عرض رسید و مورد تصویب واقع شد، ترتیب لازم برای همکاری دو کشور داده خواهد شد.^۳

در قسمت دوم مذاکرات، ترتیبات همکاری بین مأموران دو سرویس مورد مطالعه واقع شد و عملیاتی که تا آن زمان انجام گرفته بود، مرور و اصلاحات لازم برای پیشرفت کار مطرح شد. این جلسات با حضور مقامات دو سازمان جهت برنامه‌ریزی، انجام و شروع همکاری عملی ادامه یافت. در گزارش ساواک از کمیته اطلاعاتی مشترک ایران و اسرائیل آمده است:

۳. عبدالرحمن احمدی. ساواک و دستگاه اطلاعاتی اسرائیل. تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، ۱۳۸۱. صص ۱۵۳-۱۴۹.

سرهنگ نیمرودی، تیمسار نصیری و عزری

در تاریخ ۲۴، ۲۵ و ۲۶ مرداد ۱۳۳۹ (مطابق با ۱۶، ۱۷ و ۱۸ اوت ۱۹۶۰) کمیته اطلاعاتی مشترک ایران و اسرائیل مرکب از آقایان آلموگ، رابکین، بابایی به نمایندگی از طرف اسرائیل و انصاری، عظیمی، کاوه، عالیخانی از طرف ایران تشکیل شد. دستور کمیته به شرح زیر بود:

۱. فعالیتهای علیه سوریه و مصر از لبنان:

الف) سرویس ایران یک نفر با پوشش مناسب در سفارت ایران در بیروت مستقر سازد. این شخص ممکن است به وسیله سرویس اسرائیل تعلیم داده شده و با محیط خدمتی خود آشنا گردد. از طرف سرویس اسرائیل وسایل ارتباط لازم در

اختیار اوگذارده خواهد شد.

ب) باید از وجود ایرانیهای مقیم لبنان [و] لبنانیها و سوریهای مخالف ناصر مقیم لبنان (که شناخته نشده‌اند)، برای ایجاد شبکه اطلاعاتی کسب اطلاع از سوریه استفاده نمود. سرویس اسرائیل حاضر است فهرست تعدادی اشخاص نشان‌شده را در اختیار سرویس ایران‌گذارده و حتی‌المقدور راجع به تحقیق در اطراف نشان‌شده‌ها و استخدام اشخاص مناسب به سرویس ایران کمک نماید.

ج) تحقیق درباره نمایندگیهای مختلف لبنان که در سوریه مستقر می‌باشند (از قبیل نمایندگی تجارتنی، بانکی، بیمه، حمل و نقل و غیره) و بررسی درباره امکان استفاده اطلاعاتی از طریق این نمایندگیها.

۲. فعالیت علیه سوریه و مصر از کشورهای بیطرف دیگر:

الف) بررسی امکان عملیات علیه مصر از طریق کشورهای لیبی، سودان و عربستان سعودی.

ب) بررسی امکان استفاده از سودانیهایی که در مصر کارمند ادارات دولتی هستند و به آنها از طرف دولت مصر به منظور مستعفی کردن آنها فشار آورده می‌شود و بالتیجه این اشخاص از دستگاه ناراضی هستند.

ج) در هر نقطه از جهان که دو کشور ایران و ج.م.ع^۴ نمایندگی سیاسی دارند، مأمورین سرویس ایران اشخاص مناسبی را در بین کارمندان نمایندگی سیاسی ج.م.ع نشان کرده و به تدریج در مورد استخدام این قبیل نشان‌شده‌ها کمک خواهد کرد.

۳. استخدام مأمور ویژه:

دو سرویس ایران و اسرائیل فعالیت مشترک فعلی خود را به منظور استخدام و تربیت مأمور توسعه خواهند داد. سرویس اسرائیل حاضر است برای تعلیم مأمورین سرویس ایرانی (به طور نظری و عملی) در صورت لزوم به نقاط دیگر جهان نیز کارشناسانی بفرستد.

۴. وسایل ارتباطی:

سرویس اسرائیل برای تکمیل وسایل ارتباط مأمورین سرویس ایران حاضر است، هرگونه وسیله از قبیل بیسیم، مرکب نامرئی، وسایل عکاسی، مخفی کردن

پیام و غیره را در اختیار سرویس ایران بگذارد و طرز به کار بردن آنها را نیز تعلیم دهد. سرویس ایران صورت نیازمندیهای خود را تهیه و به سرویس اسرائیل خواهد داد.

۵. شروع عملیات مخصوص:

عملیات مخصوص دو سرویس باید با توجه به دو اصل صورت گیرد: (یکم): بررسی فعالیتهای اطلاعاتی و تخریبی ناصر در خاورمیانه و مقابله با آنها. در این مورد لازم است نحوه نفوذ در سازمان اطلاعاتی مصر و سوریه و روش رسوخ در میان عوامل ناصر و پایگاههای وی در خاورمیانه و کشورهای دوست دیگر مورد مطالعه قرار گیرد.

(دوم): نقطه ضعف ناصر در سوریه است. بنابراین، باید نهایت کوشش را برای کسب اطلاع از وضع سوریه به کار برد و درباره شرایط فعلی محافل و طبقات مختلف این کشور دقیقاً تحقیق کرد و با توجه به آنها برای وارد آوردن ضربه مهلک به ناصر در سوریه از وضعیت مناسب استفاده نمود. با توجه به نکات فوق توصیه‌های زیر می‌شود:

الف) اقدام به عملیات ویژه مشترک در کشورهای عرب با توجه به امکانات ارتباطی ایران (استفاده از محافل اقتصادی سوریه که از ناصر بیزار هستند و همچنین، بررسی امکان به کار بردن اعضای حزب منحل‌ه‌بعث). هدف این عملیات کشف فعالیت محافل مصری و طرفدار مصری و پیدا نمودن طرف مقابله با آنها است.

ب) بررسی روابط فعلی ایران و سوریه پس از قطع روابط سیاسی با ج.م.ع. در این مورد باید امکان استفاده از تجار سوری مقیم ایران، پرواز هواپیماهای ایرانی از فرآز سوریه و رفت و آمد کشتیهای ایرانی را در بنادر ج.م.ع. مورد نظر قرار داد.

ج) کسب اطلاع از مدارکی که احتمالاً در سفارت ج.م.ع. در ایران موجود است.

۶. تهیه اسناد برای مأمورین ویژه:

سرویس ایرانی حاضر است مدارک هویت لازم (شناسنامه و گذرنامه) جهت مأمورین اسرائیلی [را] که به صورت ایرانی به کشورهای [های] عرب اعزام می‌شوند، تهیه نمایند.

۷. تحقیق از منابع ناآگاه:

باید به مأمورین اطلاعاتی دو سرویس، اهمیت استفاده از منابع ناآگاه توضیح و

تعلیمات کافی داده شود. منابع ناآگاه در صورتی که به نحو زیرکانه و صحیحی مورد استفاده قرار گیرند، یکی از مفیدترین و سرشارترین منابع اطلاعاتی می‌باشند. دو سرویس باید مرتباً فهرستی از مطالبی [را] که می‌توان درباره آنها اطلاعاتی از منابع ناآگاه تهیه کرد، در اختیار مأمورین خود بگذارند.

– به منظور تسهیل امکان اجرای برنامه فوق، سرویس ایرانی یک مأمور برای ارتباط با سرویس اسرائیل معرفی خواهد کرد.

– به منظور بررسی نتیجه فعالیت‌های محوله در مورد پیشنهادات بالا و تشخیص معایب و نواقص و طرق مرتفع ساختن آنها کمیته اطلاعاتی مشترک دو سرویس، سه ماه دیگر از این تاریخ در اسرائیل تشکیل جلسه خواهد داد.^۵

درباره دیدگاه‌های مطرح شده از سوی ایسر هارل – رئیس موساد – می‌توان به چند مسئله اشاره کرد که عبارت‌اند از:

الف) در حالی که تهدیدات امنیتی، اسرائیل را به شدت آسیب‌پذیر کرده و به عنوان خطری جدی برای آن رژیم تلقی می‌شد و نسبتاً در انزوای سیاسی به سر می‌برد، رئیس موساد در ابتدای سخن خود، فضای موجود را به گونه‌ای صحنه‌آرایی می‌کند که گویا خطر برای ایران به مراتب بیشتر از اسرائیل است و تا آن حد پیش می‌رود که نیاز به پشتیبانی اسرائیل را برای حفظ منافع ایران حیاتی می‌داند.

ب) رئیس موساد اظهار می‌دارد «دولت اسرائیل حاضر است که با تمام امکانات خود بدون هیچ‌گونه قید و شرط و با تمام قدرت و با رعایت تمام شرایطی که فعلاً باید دولت ایران ملاحظه نماید، در اختیار ایران بگذارد.» اما در عمل به هیچ عنوان چنین نیست و اسرائیل همواره منافع خود را مورد توجه قرار داده و هیچ‌گاه حاضر نمی‌شود بدون چشمداشت خاص، امکانات مناسبی در اختیار ایران قرار دهد.

ج) بزرگنمایی خطر ناصر – رئیس‌جمهور مصر – به عنوان دشمن مشترک، به گونه‌ای که این روند در تبلیغات و دیدارهای دیگر مقامات اسرائیل نیز ادامه یافت، سرانجام منتهی به قطع روابط سیاسی ده ساله بین ایران و مصر شد.

د) در حیطه سیاسی، رئیس موساد با ضعیف خواندن نمایندگی‌های خارجی ایران، تلاش دارد تا به عنوان انتقال تجربیات و معلومات اسرائیلیها به نمایندگان سیاسی ایران،

از چپ: حسن طوفانیان و بهرام آریانا در مقر فرماندهی ارتش اسرائیل [۱۱-۸۹۳ط]

با نفوذ در این بخش مهم و از طریق تحت پوشش قرار دادن ایران در دیگر کشورهای جهان، تبلیغات مورد نظر خود را پیاده کند.

(و) در حیطه تبلیغاتی، رئیس موساد چنان شیوه تبلیغاتی بی سابقه‌ای را در مورد ایران به کار می‌برد که گویا جای ایران و اسرائیل نسبت به غصب یک سرزمین و عدم پذیرش بین‌المللی عوض شده است.

بنابراین، در مجموع، در این جلسه با وجودی که مقامات عالی‌رتبه به‌ویژه رئیس ساواک حضور دارند، اما بسیار منفعل ظاهر می‌شوند و گرداننده اصلی و تعیین‌کننده خط‌مشی، آینده همکاری موساد و ساواک، ریاست موساد است. در واقع، در پی این قبیل جلسات بود که شرایط بسیار مناسبی برای فعالیت اطلاعاتی گسترده اسرائیل در ایران فراهم شد.

۲. مبادله اطلاعات

یکی از جنبه‌های مهم همکاری‌های ساواک و موساد تبادل اطلاعات بود که از طریق دستبرد به اسناد سفارتخانه‌های عربی و عکاسی مخفیانه از محتوای کیف‌های دیپلماتیک به دست می‌آمد. در این مورد، پول و زن ابزارهای معمول در بهره‌برداری از نقاط ضعف اعراب محسوب می‌شدند. در سال ۱۹۶۲ پس از ملاقات مایر آمیت، رئیس اطلاعات نظامی اسرائیل که یک سال بعد به ریاست موساد رسید، با یک مقام بلندپایه ساواک در مورد نحوه استفاده از این شیوه‌های کسب اطلاعات، توافق به عمل آمد. مقامات دو سرویس، اطلاعاتی را که از راه‌های مختلف به دست می‌آوردند و مورد علاقه طرف مقابل نیز بود، در اختیار یکدیگر قرار می‌دادند. تبادل اطلاعات بین دو کشور به سه صورت انجام می‌گرفت:^۶

الف: نیازمندی‌های اسرائیل و ایران در زمینه اطلاع از فعالیت‌های ارتش‌های عراق و افغانستان و دیگر موضوعات مورد علاقه به صورت سؤال‌های کتبی مبادله می‌شد و در صورتی که هر طرف جوابی داشت، برای طرف مقابل می‌فرستاد. در مواردی نیز نماینده یکی از سرویس‌ها در ملاقات با نماینده سرویس دیگر یا احیاناً مسئولان آن، به‌طور شفاهی یا با درخواست کتبی تقاضای کسب اطلاعات کرده و از این طریق هر ماه

۶. تقی نجاری‌راد. ساواک و موساد. تهران، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱. صص ۶۴-۶۳.

اطلاعات زیادی بین دو طرف مبادله می‌شده است. به عنوان مثال، در سه ماهه منتهی به اسفند ۱۳۵۱، در مجموع، ۱۸۷ گزارش بین ساواک و موساد مبادله شده است. گزارشهای ارسالی موساد برای ساواک بیشتر حاوی مطالبی درباره با فعالیت سازمانهای فلسطینی، روابط اعراب با یکدیگر و همچنین تجزیه و تحلیل اوضاع داخلی کشورهای عرب بود. ایران نیز بیشتر اخبار مربوط به عراق، اوضاع افغانستان و دیگر کشورهای منطقه را برای موساد می‌فرستاد.

ب: ملاقاتهایی که مقامات و مسئولان دو سرویس با یکدیگر داشتند. در این ملاقاتها دو طرف درباره موضوعات مورد علاقه مذاکره و اطلاعات لازم را مبادله می‌کردند.

ج: سالی چند بار گروههای اطلاعاتی دو طرف، برای تبادل اطلاعات به کشورهای یکدیگر مسافرت می‌کردند. در کنفرانسهای سه‌جانبه نیز که هر ساله با ترکیه و اتیوپی تشکیل می‌شد، ساواک و موساد و سرویس امنیتی کشور سوم، یعنی ترکیه یا اتیوپی اطلاعات لازم را مبادله می‌کردند.

اسرائیلیها گاهی اقدام به فروش اطلاعات خود به آمریکا نیز می‌کردند. در یک مورد، اطلاعاتی درباره هواپیماهای میگ روسی که به عراق تحویل داده شده بود، به دست آمد. ساواک بلافاصله اطلاعات مزبور را در اختیار موساد و سپس سیا قرار داد. هنگامی که مقامات موساد، قصد فروش همان اطلاعات را به سازمان سیا داشتند، مطلع شدند که ساواک قبلاً آن اخبار را بدون دریافت وجهی در اختیار سیا قرار داده است.^۷

مبادله اطلاعات و همکاری در این زمینه بین رژیم ایران و اسرائیل محدود به مبارزه با دشمنان مشترک خارج از مرزهایشان نبود. در اوایل ۱۳۵۰ که مخالفت با برنامه‌های شاه شدت گرفت، موساد اطلاعات ارزشمندی درباره فعالیتهای گروههای چریکی شهری مانند مجاهدین خلق و فداییان خلق، که با ساف روابطی داشتند، به ساواک داد و پیشنهاد همکاری برای خنثی‌سازی فعالیتهای آنها را مطرح ساخت. البته این همکاری به صورت کاملاً محرمانه باقی ماند تا این مسئله موجب عصبانیت مخالفان، که خواستار دوری ایران از اسرائیل به نفع اعراب بودند، نشود. همچنین اطلاعاتی راجع به فعالیتهای دانشجویان ایرانی خارج از کشور به مقامات مربوط ارائه دادند.^۸

بعضی اوقات، اسرائیل موارد خاصی را به منظور کسب اطلاعات به ساواک سفارش

می‌داد. ساواک نیز، بی‌هیچ‌گونه تأملی و در اسرع وقت، تقاضاهای رژیم صهیونیستی را به مرحله اجرا درمی‌آورد. تهیه فیلم رژه نیروهای مسلح عراقی در سال ۱۳۵۴، تهیه نقشه یک شرکت لهستانی به نام پل سرویس (Pole Service) و بررسی و اظهارنظر درباره اوضاع داخلی عراق، نمونه‌هایی از این‌گونه فعالیتها بودند. در نامه مورخ ۲۵۳۵/۱۰/۱۷ [۱۳۵۵] نمایندگی اسرائیل به ساواک در مورد نوع اطلاعات درخواستی موساد از ساواک در ارتباط با مسائل داخلی عراق چنین آمده است:

۱. گفته می‌شود که دولت عراق با مشکلات زیر روبه‌رو است:

الف) تجدید فعالیت اکراد در شمال؛

ب) فعالیت کمونیستها علیه رژیم؛

ج) اغتشاش احتمالی در ارتش.

۲. در مقابل این مسائل، ترس از یک کودتای احتمالی نیز وجود دارد.

۳. متشکر می‌شویم نظر شما را درباره موارد زیر بدانیم:

الف) تأیید قسمت «الف» و قسمت «ج»

ب) تا چه حد دولت عراق با مسائل ذکر شده در بالا مقابله می‌کند؟

ج) فعالیت اکراد در شمال تا چه حد است؟ چه کسی اکراد را تحریک می‌کند و تا

چه حد فعالیت آنها رژیم عراق را تهدید می‌کند؟

د) کدام‌یک از محافل ارتش عراق با رژیم مخالف هستند؟ قدرت آنها تا چه حد

است؟ آیا با سایر عوامل مخالف همکاری می‌کنند و در صورت مثبت بودن تا چه حد؟

ه) حداکثر اطلاعات در مورد فعالیت‌های ناسیونالیستها، طرفداران ناصر،

کمونیستها و اخوان المسلمین علیه رژیم؛

و) آیا مخالفین دولت متشکل می‌باشند؟ و در صورت مثبت بودن، کدام

دستجات سیاسی هستند و ارتش در آنها سهمی دارد یا نه؟

ز) فعالیت مخفی سوریه در عراق که هدف آن برهم زدن رژیم عراق می‌باشد؛

۴. اقدام فوری شما در مورد سؤالات بالا موجب تشکر فراوان است.^۹

شبکه موساد با نفوذ گسترده در ساواک به آسانی می‌توانست اطلاعات مورد نظر خود را از طریق ساواک به دست آورد که نمونه‌های یاد شده در فوق تنها بخشی از خواسته‌های موساد بوده است. در واقع، می‌توان گفت در برخی از مواقع، ساواک به

منزله شعبه‌ای از سازمانهای جاسوسی اسرائیل عمل می‌کرد.

۳. تقویت ساواک از طریق آموزش

بررسی و مطالعه روابط امنیتی ایران و اسرائیل بیان‌کننده این واقعیت است که اسرائیل، مؤثرترین و بیشترین نقش را در هدایت، تقویت و گسترش ساواک از طریق آموزش کارکنان ساواک به عنوان بهترین شیوه برای تحقق اهداف خود اجرا کرده است. هرچند در ابتدا آمریکاییها نقش اصلی را در تأسیس ساواک به عهده داشتند، اما پس از مدتی زمینه را برای سوق دادن ساواک به سمت اسرائیل فراهم کردند تا از آن به عنوان ابزار اطلاعاتی کارآمدی در جهت منافعشان بهره گیرند. ارتشبد حسین فردوست که به دستور محمدرضا پهلوی در سال ۱۳۴۰ به عنوان قائم‌مقام ساواک مأموریت یافت تا به سازماندهی آن پردازد، در این باره می‌گوید:

طی پنج سالی که از تأسیس ساواک می‌گذشت، هیئت مستشاری آمریکا آموزشهایی داده بود که به هیچ‌وجه کفایت نمی‌کرد و معلوم شد که بیش از این حاضر به همکاری نیستند. اطلاع داشتیم که تشکیلات اطلاعات اسرائیل بسیار قوی است؛ زیرا برخی افراد یهودی در کشورهای اروپا و آمریکای شمالی در مشاغل حساس اطلاعاتی شاغل بوده‌اند و این افراد پس از تشکیل کشور اسرائیل، سازمانهای اطلاعاتی و امنیتی آن را تشکیل داده‌اند. لذا به کمک نیروی آموزش ساواک را سازمان دادیم. در آغاز دو یا سه تیم و هر تیم مرکب از حدود ده نفر از ادارات کل عملیاتی برای آموزش به اسرائیل اعزام شدند. مدت آموزش هر تیم بین یک تا دو سال و نتیجه آموزش، عالی بود. این نشان می‌داد که اسرائیلیها برای دوستی با محمدرضا بهای زیادی قائل‌اند و روی نقش ساواک در آینده منطقه حساب جدی باز کرده‌اند. هیئت مستشاری امریکادر ساواک به حدی بیفایده شده بود که عذرشان را خواستیم و آنها نیز با خوشحالی رفتند. مشخص بود که امریکاییها و انگلیسیها تماماً امکانات خود را از ساواک دریغ می‌کنند و بی‌تفاوتی نشان می‌دهند تا ساواک هرچه بیشتر به سمت اسرائیل سوق یابد. چنین نیز شد.^{۱۰}

چند ویژگی منحصر به فرد در سرویس جاسوسی اسرائیل موجب شد تا به عنوان سرویس جایگزین انتخاب شود. این ویژگیها به اختصار عبارت‌اند از:

۱۰. حسین فردوست. ظهور و سقوط سلطنت پهلوی. تهران، انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۰. ج ۱، صص ۴۴۵-۴۴۳.

تیمسار کاوه از سران ساواک

۱. پیشینه کارهای اطلاعاتی اسرائیل، نه به زمان تأسیس آن رژیم، که به سالهای پیش از آن برمی‌گردد. یهودیان در نقاط مختلف دنیا پراکنده بودند و بسیاری از این افراد در سازمانهای اطلاعاتی کشورهای مختلف به کار مشغول بودند و در رده‌های بالایی قرار داشتند که البته این سیر پس از حاکمیت رژیم اسرائیل ادامه داشته و دارد. در تاریخچه تشکیلات سازمانهای جاسوسی دنیا، اسامی مختلفی از صهیونیستها به چشم می‌خورد که نقش اساسی و چشمگیری در تصمیم‌گیریها داشتند.
۲. سازمان اطلاعاتی اسرائیل، بنا به ویژگیهای خاص خود، دارای ارتباطات، تنگاتنگی با سرویسهای مختلف جاسوسی بوده است به طوری که بعضی اوقات،

رؤسای سرویسهای دیگر را بیشتر می‌توان اسرائیلی خطاب کرد. برای نمونه می‌توان به جیمز انگلتن - معاون و رئیس بخش ضد جاسوسی سازمان سیا، و روابط بسیار نزدیکش با موساد اشاره کرد. روابط نامبرده با اسرائیل آنقدر نزدیک بود که از وی به عنوان عامل اسرائیلیها یاد می‌شد. اسرائیلیها هم به پاس قدردانی از خدمات بیشمار انگلتن بنای یادبودی از او در سرزمینهای اشغالی ساخته‌اند؛

۳. آموزش یکی از تخصصهای مطلوب و چشمگیر سازمان اطلاعاتی اسرائیل بوده و هست. اسرائیل در امر راه‌اندازی، آموزش، سازماندهی و اداره سرویسهای اطلاعاتی - امنیتی، تخصصی ویژه دارد؛

۴. اسرائیل به دنبال متحدان و پوششهای مناسب برای عملیات اطلاعاتی خود در خاورمیانه و خصوصاً کشورهای اسلامی بود و از توانایی فوق‌العاده‌ای در اجرای عملیات اطلاعاتی در خاورمیانه برخوردار بود.^{۱۱}

با توجه به این خصوصیات، اسرائیل به عنوان سرویس جایگزین، هدایت آموزش نیروهای ساواک را برعهده گرفت. چگونگی روند آموزش خط‌شناسی یکی از مصادیق بسیار گویا از سوق دادن و نزدیک ساختن ساواک به وسیله آمریکا و انگلیس به سوی اسرائیل است. فردوست این موضوع را چنین تشریح کرده است.

مدتی پس از ورود به ساواک متوجه شدم که یکی از مسائل کوچکی که اداره کل سوم همیشه با آن دست به‌گریبان است، مسئله خط‌شناسی است. نامه‌هایی به دست می‌آمد که فردی با تغییر خط اصلی خود نوشته بود و تشخیص اینکه این خط متعلق به اوست، غیرممکن [بود]. دریافتم که در ساواک خط‌شناسی وجود ندارد. از رئیس MI-6 سفارت [انگلیس] درخواست کمک کردم. پس از چند ماه معطلی گفت: «در سازمانهای ما چنین تخصصی وجود ندارد!» باور نکردم و به سراغ رئیس سیا در سفارت [امریکا] رفتم. ایشان نیز پس از مدتی معطلی پاسخ داد که چنین تخصصی نداریم. بعدها مدرک مستند پیدا کردم که هم MI-6 و هم سیا در عالی‌ترین سطوح، تعدادی متخصصین خط‌شناسی دارند. از هر دو گله کردم و بی‌نتیجه بود. به سراغ اسرائیل رفتم. نیم‌رودی یکی از بهترین خط‌شناسان در رده بین‌المللی را به تهران اعزام داشت که شاید در جهان کم‌نظیر بود.^{۱۲}

۱۱. عبدالرحمن احمدی، همان، صص ۹۴-۸۷.

۱۲. حسین فردوست، همان، صص ۴۴۷-۴۴۶.

دوره ضد اطلاعات از دیگر دوره‌های آموزشی موساد برای کارکنان ساواک بود که طی آن، مأموران ساواک با فنون و روشهای ضد جاسوسی و مطالب مربوط به آن آشنا می‌شدند. یکی از دوره‌های ضد اطلاعات برای مأموران ساواک، که در نیمه دوم آبان ماه ۱۳۵۵ در اسرائیل تشکیل شد، موضوعات زیر را جزو برنامه آموزشی قرار داده بود:

۱. تشکیلات سیاسی و اداری شوروی
  ۲. موقعیت شوروی در چارچوب روابط داخلی کشورهای بلوک شرق
  ۳. موقعیت سرویسهای امنیتی در تشکیلات سیاسی اروپای شرقی
  ۴. نظریات و مطامع سرویسهای شوروی
  ۵. تصویری از یک رهبر عملیات اروپای شرقی
  ۶. تشکیلات سازمانهای امنیتی اروپای شرقی
  ۷. اقتصاد شوروی
  ۸. چین و خاورمیانه
  ۹. کشمکش اعراب و اسرائیل و اثر آن در خاورمیانه
  ۱۰. روانشناسی عملی از نقطه نظر اداره منابع
  ۱۱. شگرد کار سرویسهای اطلاعاتی بلوک کمونیست
  ۱۲. مارکسیسم به عنوان عامل اساسی ایدئولوژیک جنبشهای چپ در جهان
  ۱۳. استدلال سازمانهای تروریستی برای عملیات خرابکاری (مخصوصاً در مورد کشتارهای دسته جمعی، تله‌های انفجاری و پرتاب بمب)
  ۱۴. سازمانهای تروریستی بین‌المللی، طبقه‌بندی و فعالیتهای مربوط به آنها
  ۱۵. پوشش اساسی
  ۱۶. سرویسهای اطلاعاتی اعراب
  ۱۷. وسایل تکنیکی مورد استفاده خصم (مخصوصاً وسایل پوششی).^{۱۳}
- از آنجا که سازمان موساد از اهمیت و تأثیرگذاری آموزش در ساواک در راستای اهداف خود آگاه بود، سعی داشت تا در هر موقعیتی آمادگی لازم را برای برگزاری دوره‌های آموزشی کارکنان ساواک، چه در ایران و چه در اسرائیل، ابراز کند. در یکی از گزارشهای ساواک در این باره آمده است:

سران پلیس ایران با آباابان

... چنانچه ساواک تمایل داشته باشد، سرویس اسرائیل آماده است امکانات آموزشی خود را در اختیار ساواک بگذارد و در این زمینه پیشنهاد می‌شود یا کارمندان ساواک برای طی دوره به کشور اسرائیل اعزام گردند یا سرویس اسرائیل، استاد متخصص برای دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت یا آموزش عملی هنگام کار برای مدت طولانی به تهران اعزام دارد....

در ادامه گزارش، اداره کل آموزش ساواک پیشنهاد خود را درباره آمادگی موساد، چنین طرح کرده است:

نظر به اینکه همکاریهای آموزشی سرویس اسرائیل با ساواک همواره مؤثر و مفید بوده است، لذا پیشنهاد می‌شود در آینده، با توجه به ماهیت موضوع آموزش، در مواقع لزوم از هر دو روش اعزام کارمندان ساواک به کشور اسرائیل و استاد متخصص از سرویس اسرائیل به تهران استفاده شود. البته اعزام یک کارمند کارشناسی آموزشی ساواک به کشور اسرائیل برای مدت نسبتاً طولانی به منظور

حفظ استمرار همکاریهای آموزشی، اخذ جزئیات و بالا بردن سطح تخصص که طی این مدت به کارشناسان درجه یک آموزشی تبدیل گردد، می‌تواند از اولویت خاصی برخوردار باشد.^{۱۴}

ساواک امکانات قابل توجهی را در اختیار کارشناسان اسرائیلی، که برای آموزش به تهران اعزام می‌شدند، قرار می‌داد و حتی آمادگی پذیرایی خانواده‌های آنان را نیز داشت. به عنوان نمونه، درباره یکی از کارشناسان خط‌شناسی به نام هگاگ در یکی از اسناد ساواک به تاریخ ۳۰ سپتامبر ۱۹۷۰ (۱۳۴۹/۷/۷) چنین آمده است:

... ما علاقه‌مندیم در صورتی که برای شما امکان داشته باشد و آقای Hagag لازم بدانند، مدت اقامت ایشان برای شش ماه تا یک سال ادامه یابد. همچنین، خوشوقت می‌شویم در صورت تمایل، ایشان با خانواده خود به ایران مسافرت نموده و در اینجا اقامت نمایند. همان‌طوری که اطلاع دارید، سرویس ما آماده است کلیه مخارج آقای Hagag در تهران را به عهده بگیرد. این هزینه‌ها شامل منزل، آشپز، اتومبیل، راننده و هرگونه وسایل لازم دیگری می‌باشد. کلیه هزینه خانواده ایشان نیز به عهده سرویس ما خواهد بود.^{۱۵}

آموزشهایی که اسرائیلیها به ایرانیها می‌دادند، تقریباً مسیر مشخصی را طی می‌کرد. با توجه به اسناد ساواک، می‌توان شیوه و نحوه عملکرد سازمان اطلاعاتی اسرائیل در ایران را به شکلی مستدل و طبقه‌بندی‌شده تعیین و خلاصه کرد. ارتباطات آموزشی ایران و اسرائیل به‌طور عمده از چهار مرحله تشکیل می‌شد که عبارت بودند از:

۱. شناسایی نیازها: در این مرحله، نیروهای اسرائیلی با توسل به اطلاعات و عملیات آشکار و پنهان خویش، نیازها و کاستیهای اطلاعاتی ایران را شناسایی می‌کردند؛
۲. تطبیع: اسرائیل پس از شناخت نیازمندیهای ایران، اطلاعات مبالغه‌آمیزی درباره امکانات خود به رؤسای ساواک منتقل می‌کرد؛

۳. آموزش ناکافی: رؤسای ساواک، پس از آنکه احساس می‌کردند نیاز آنها به وسیله اسرائیلی‌ها برآورده می‌شود، افرادی را به منظور آموزش به اسرائیل اعزام و یا استادانی را از اسرائیل دعوت می‌کردند. کارشناسان و مستشاران اسرائیلی، طی یک دوره فشرده و کوتاه‌مدت، فقط برخی نکات را به شاگردان خود منتقل می‌کردند. در این مرحله

